

λαίσται ὑπῆρχον· ὁ Διμάχαιρος ὅστις διὰ δύο ξιφῶν ἐμάχετο· ὁ Ἀντιδάτης ὅστις ἐμάχετο ἔχων κεκαλυμμένους τοὺς ὀφθαλμοὺς διὰ τοῦ κράνους του· ὁ Ἐξαϊδήριος ὅστις ἐπέβαινε γαλατικοῦ ἄρματος· ὁ Ὀπλομάχος ὅστις ἔφερε πανοπλίαν πλήρη· ὁ Σηραφόρος ὅστις δὲν ἔφερεν ὄπλον ἄλλο, ἢ βρόγχον ὅπως στραγγαλίσῃ δι' αὐτοῦ τὸν ἀντίπαλόν του· ὁ Μορμύλλων¹ φέρων γαλατικὴν πανοπλίαν· ὁ Δικτυβόλος² ὅστις ἀσκεπής τὴν κεφαλὴν, ἀόπλος, φέρων μόνον τριάναν καὶ δικτυὸν ἀλιέως, ἐπάλασε πρὸς τὸν Σεκούτορα ὠπλισμένον ὡς ἐν πολέμῳ, ρίπτων κατ' αὐτοῦ τὸ δικτυὸν καὶ κτυπῶν αὐτὸν διὰ τῆς τριάνης· ὁ Θράξ μαχόμενος γυμνὸς καὶ ὠπλισμένος διὰ μαχαίρας καὶ μικρᾶς ἀσπίδος· ὁ Σαμνίτης καὶ ὁ Θηριομάχος οἵτινες ἐπάλαυνον κατὰ τῶν ἀγρίων θηρίων· πρὸς δὲ ἐβλεπέ τις ἐκεῖ παντοία ὄπλα, πάντων τῶν τόπων, ποικίλης χρήσεως· εἶχον ὠθήσει τὴν ἐννοίαν τοῦ θεάματος τούτου μέχρι τῶν ἀκροτάτων αὐτῆς ὀρίων.

Εἶναι ἀληθῶς ἀξιοσημείωτον νὰ βλέπη τις πῶς τὰ ἔθιμα ταῦτα τῶν μονομάχων εἰσέδυσαν βαθέως καὶ ἠνώθησαν μετὰ τῶν ἡθῶν ὅλων τῶν λαῶν. Οὐ μόνον οἱ αὐτοκράτορες, οὐ μόνον ὁ λαὸς τῆς Ῥώμης ὄχλος ἀργὸς καὶ ἀσθενής, συντεθειμένος ἐκ τῶν καθαρμάτων ὅλων τῶν φυλῶν, ἀλλὰ καὶ τὰ τῶν ἐπαρχιῶν ἔθνη, ὅπως διάφορα διὰ τὸ παρελθὼν τῶν τὴν θρησκείαν, καὶ τὰ ἡθῶν τῶν, ἅπαντα γενόμενα Ῥωμαϊκὰ υἱοθέτησαν τοὺς μονομάχους. Ἡ Γαλατία, ἡ Ἰσπανία, ἡ Ἀφρική, ἡ Ἀνατολή, ἡ Ἑλλὰς αὕτη, ἥτις ἄχρι τοῦδε δὲν ἐγίνωσκεν ἢ τοὺς εὐγενεῖς ἀθλητάς της, οἵτινες ἔτρεχον τὸν δρόμον τῶν, ἔρριπτον τὸν δίσκον καὶ ἐπάλαιον σῶμα πρὸς σῶμα οὐχὶ ὅπως χύσωσιν αἷμα ἀλλ' ὅπως δείξωσι τὰ ἀποτελέσματα τῆς γυμναστικῆς ἐπὶ τῶν σιδηρῶν μυῶν τῶν, ἅπασαι τέλος αἱ ἐπαρχίαι ἔσχον τὰ ἀμφιθέατρα τῶν. Οὐδεμία ἀρχαία πόλις ἔμεινε χωρὶς νὰ κτίσῃ αὐτὴ, οὐδεμία νέα ἐκτίζετο ἀνευ τοῦ ἀναγκαίου τούτου ἰδρύματος· φρίττει τις ἀνα-

λογιζόμενος πόσον ἡ ἀγρία αὕτη τοῦ ἀνθρώπου ὁρμὴ κατηνάλισκε τὴν ἀνθρωπίνην ζωὴν. Ἡμέραν τινὰ ὁ Κλαύδιος, ἔδωκε πρὸς διασκέδασιν τοῦ λαοῦ ναυμαχίαν ἐν τῇ λίμνῃ Λουκρινίδι ἐν ᾗ δεκάεννέχ χιλιάδες μονομάχων ἀπωλέσθησαν.

Τὸ ἔθιμον τῶν μονομάχων διήρκεσεν ἐν Ῥώμῃ ἐπὶ ἑπτὰ τουλάχιστον αἰῶνας· καὶ τοσαύτη ἦν ἡ διαφορὰ τῶν ἀρχαίων ἰδεῶν ἀπὸ τῶν ὑστερόνων ὥστε, καθ' ὅλην ταύτην τὴν μακρὰν περίοδον μόνις ὀλίγαι εὐγενεῖς ψυχαὶ ἐξημέρησαν κατὰ τοῦ ἀπανθρώπου τοῦ θεάματος τούτου. Οὐδὲν τούτου φυσικώτερον ἐφαίνετο. Οἱ μονομάχοι οὗτοι ἐθέλονται διερχόμενοι πρὸ τοῦ αὐτοκράτορος θεωροῦντα πείνουντ' ὅπλα καὶ ἀνέκραγον χυλόντες, «Χαῖρε, Καῖσαρ» οἱ πορευόμενοι ἐκόντες εἰς θάνατον προσαγορεύουσί σοι! καὶ ἐπορεύοντο εἰς τὸν θάνατον. Ἐν τούτοις καὶ μεταξύ τῶν αὐτοκρατόρων τούτων ὑπῆσαν ἀνδρες ἀγαθοί,

σοφοὶ καὶ φιλόσοφοι Τίτοι, καὶ Τραϊανοί, καὶ Μάρκοι Αὐρήλιοι. Μεταξὺ τῶν βουλευτῶν ἐκείνων οἵτινες κατεῖχον τὰ πρῶτα ἐδῶλια ὑπῆρξαν ἄνδρες φιλόανθρωποι καὶ ἀνεπτυγμένοι, διδάχθεντες τὴν χρηστότητα καὶ τὴν ἀνιδρότητα τῶν Ἑλλήνων. Πλὴν! ὅλοι ἐκραζον, ἐποδοκροτοῦν ἐπεδοκίμαζον καὶ ἐδίψων αἷμα· αἱ Ἑστιάδες αὐταί,

αἱ παρθένοι αἱ ἀφιερωμέναι εἰς τὴν θεὰν τοῦ πυρός δὲν ἐδίσταζαν ποσῶς μεθ' ὅλου τοῦ λαοῦ, νὰ ποιήσωσι τὸ σημεῖον τοῦ θανάτου εἰς τὸν αἰτούμενον χάριν ἡ τημένον ἀναστρέφουσαι τὸν ἀντίχειρα *pollice verso*.

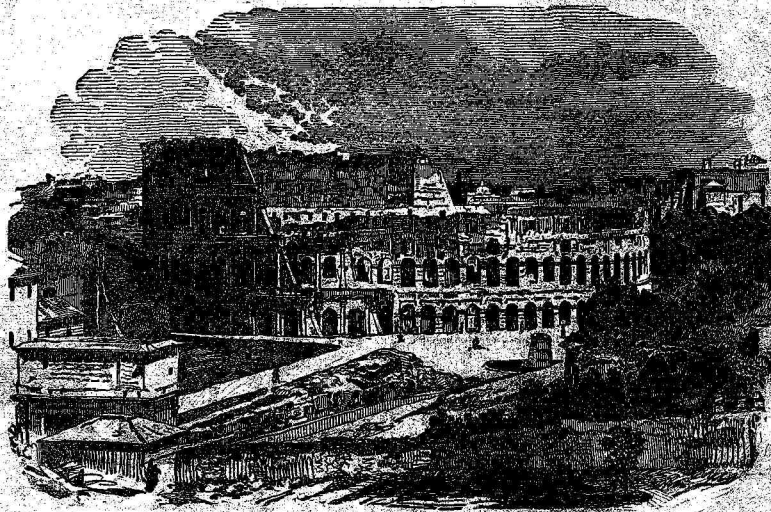
Ὁ χριστιανισμὸς ἐκοπίασε μεγάλως ὅπως καταργηθῶσι τὰ θεάματα ταῦτα, ἀλλὰ δὲν ἐπέτυχεν ἢ πολὺ ἀργά· καὶ ἴσως οὐδέποτε τελείως· ἡ εἰσβολὴ τῶν βαρβάρων ἀφῆκε τὴν αὐτοκρατορίαν ἡδυνήθη μόνη νὰ ἐξαλείψῃ τὰ τελευταῖα ἔχνη τῶν. Καὶ ἐν τούτοις καὶ οἱ χριστιανοὶ αὐτοὶ κατῆλθον εἰς τὰ ἀμφιθέατρα· τὸ αἷμα τῶν πολλὰκις ἐν ταῖς ἐποχαῖς τῶν διωγμῶν ἔρανε τὴν κονίστραν καὶ οἱ λαοὶ τῶν διεγερθεῖσιν πόλεων συχνάκις ἀνέκραγον ἀμείλικτοι· *Christianos ad leones!* — Τοὺς χριστιανούς εἰς τοὺς λέοντας! — Πλείστοι ὑπέστησαν τὸ μαρτύριον ἐν τῷ θρηγῶ τοῦ Καλοσσαίου.

III

Τοῦ πρώτου αἰῶνος μ. χ. φθίνοντος ὁ Οὐεσπεσι-

¹ Ἐλέγοντο οὕτω διότι τὸ κράνος τῶν ἔφερεν εἰκόνα μορμύλλου.

² Οἱ δὲ μονομάχοι οὗτοι τῷ ἀμφιβλίστρῳ ἐχρῶντο περιβαλεῖν πεῖρῳμένοι τὸν ὑπεναντίον.

Κολοσσαίον.